

„ЗЕЛЕНИТЕ“ КРЕДИТИ – ПЛАХ ОТГОВОР НА ИЗИСКВАНИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКАТА КОМИСИЯ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ ИЛИ БЪДЕЩЕ ЗА РЕАЛЕН ПРЕХОД КЪМ „ЗЕЛЕНА“ И ДИГИТАЛНА ИКОНОМИКА?

Мариана Асенова

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите

Резюме

Нуждата от преход към „зелена“ икономика е безспорна. Свидетели сме на безпрецедентно и бързо изменение на климата, вследствие на замърсяването на околната среда. Европейската комисия алармира от поне двадесет години за преминаване към алтернативни източници на енергия и екологично чисто производство. Въпросът има политически и икономически аспект. От една страна е необходимо политическо единство по приемането и изпълнението на заложените в Плана за възстановяване и устойчивост инициативи, а от друга страна – въвеждането на нови „зелени“ инструменти за постигане на двете основни цели - екологическа и цифрова трансформация. Всичко това обаче има своята цена и трябва да се осъществи от институции и хора, които добре разбират необходимостта от промяна и имат нужния потенциал да я осъществят. Един от начините за трансформация е именно използването на т.нар. „зелени“ финансови инструменти, които на този етап се свързват с най-добре разработените, а именно: „зелените“ кредити и „зелените“ облигации.

В настоящия доклад се разглеждат в теоретичен и приложен аспект „зелените“ кредити като инструменти, с които може да се извърши на този етап една част от „зеления“ преход и съответно да се оцени ролята им за насърчаване на устойчивите инвестиции.⁷⁸ Въпросът е доколко те са надеждни алтернативни инструменти и дали не са само имитация на приложение на нови форми на финансиране или действително заедно с останалите инструменти на паричния пазар са реална възможност за осъществяване на желанния преход и постигане на устойчиво екологично и дигитално развитие.

Ключови думи: „зелена“ икономика, „зелени“ кредити, „зелени“ облигации“, устойчива икономика, банки, паричен пазар, капиталов пазар

⁷⁸ This publication was prepared under INVEST FOR EXCELLENCE IN REGIONAL SUSTAINABILITY (INVEST4EXCELLENCE) project. The project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 101035815. Responsibility for the information and views set out in this paper lies entirely with the authors.

„GREEN” CREDITS – A TIMID RESPONSE TO THE REQUIREMENTS OF THE EUROPEAN COMMISSION TO ENCOURAGE SUSTAINABLE INVESTMENTS OR A FUTURE FOR A REAL TRANSITION TO A „GREEN” AND DIGITAL ECONOMY?

Mariana Assenova

University of Agribusiness and Rural Development

Abstract

The need for a transition to a „green” economy is indisputable. We are witnessing unprecedented and rapid climate change as a result of environmental pollution. The European Commission has been sounding the alarm for at least twenty years about switching to alternative sources of energy and environmentally friendly production. The issue has a political and economic aspect. On the one hand, political unity is needed for the adoption and implementation of the initiatives set out in the Recovery and Sustainability Plan, and on the other hand, the introduction of new „green” tools to achieve the two main goals - ecological and digital transformation. However, all this has its price and must be implemented by institutions and people who understand the need for change and have the necessary potential to implement it. One of the ways of transformation is precisely the use of the so-called „green” financial instruments, which at this stage are associated with the best developed, namely: „green” credits and „green” bonds.

This report examines, from a theoretical and applied perspective, „green” credits as instruments with which one part of the „green” transition can be carried out at this stage and accordingly assesses their role in promoting sustainable investments. The question is to what extent they are reliable alternative instruments and whether they are not just an imitation of the application of new forms of financing, or whether together with the other instruments of the money and capital market they are a real opportunity to make the desired transition and achieve sustainable ecological and digital development.

Keywords: „green” economy, „green” loans, „green” bonds”, sustainable economy, banks, money market, capital market

Увод

Инвестиционният план на европейската „зелена“ сделка има за цел да насърчи устойчивите инвестиции. Изчислено е, че в сравнение с предходното десетилетие всяка година ще са необходими 350 милиарда евро допълнителни инвестиции, свързани с енергетиката, за да се постигне целта за намаляване на емисиите на парникови газове с 55% през 2030 г.⁷⁹ Това е само един пример, защото „зелените“ финанси са нововъзникващ, но бързо разрастващ се сегмент от финансовия пазар. Ролята на финансовия сектор в подкрепа на устойчивото развитие и справяне с изменението на климата беше посочена от Г-20 и след

⁷⁹ Communication de la Commission au Parlement européen, au Conseil, au Comité économique et social européen et au Comité des régions: «Accroître les ambitions de l’Europe en matière de climat pour 2030», COM(2020) 562 final.

това изтъкната от Съвета за финансова стабилност и Парижкото споразумение и свързаните с него националноопределени вноски. Въпреки че е постигнат напредък в областта на „зелените“ финанси, само малка част от заемите, предоставени от банките, могат изрично да бъдат категоризирани като „зелени“. Също така по-малко от 1% от облигациите в световен мащаб са означени като „зелени“ и по-малко от 1% от вложенията на институционалните инвеститори по света са категоризирани като „зелени инфраструктурни активи“⁸⁰.

В специализираната литература има множество публикации и дефиниции за „зелените“ инструменти. В този материал целим да потърсим отговор на въпросите: Доколко „зелените“ инструменти са действителен източник за финансиране на „зелените“ инициативи? Дали този процес се разбира добре от индивидуалните и институционални инвеститори, спестителите, посредниците? Дали той е безпечен не само със стратегии, планове, регламенти, правила, които едностранно нареждат какви са вижданията на Европейската комисия или са съобразени с интересите и на изпълнителите? Доколко политически, икономически и технически има условия за въвеждането на „зелена“ и цифрова икономика в страни, които имат сериозна демографска криза, ниска инвестиционна култура, висока степен на корупция и полярност в доходите на гражданите? Дали добрите пожелания в регламентите могат да се осъществят на практика и ако това се случва дали няма да е от позициите на натиска, който може да даде обратни резултати. С други думи – готови ли са отделните страни на ЕС към реално, безболезнено и устойчиво преминаване през неотложните трансформации?

1. „Зелените“ инструменти в обсега на паричните и капиталовите пазари

„Зелените“ инструменти в лицето на всички такива, които се търгуват на паричните и капиталовите пазари се използват с една единствена цел – незабавно предприемане на работещи мерки за преодоляване на заплахата от климатични промени и преминаване към алтернативни източници на енергия, въвеждането на т.нар. кръгова икономика, използване на нови източници за финансиране преди всичко чрез капиталовите пазари.

Този въпрос е толкова неотложен за изпълнение, че Европейската комисия бърза със създаването на Съюз на капиталовите пазари, който го приема като „инструмент“ за осъществяване на двете големи цели пред ЕС – екологичната и цифрова трансформация. Дори има виждания да се промени името на Съюза на капиталовите пазари в „Съюз за финансиране на устойчиви инвестиции“⁸¹, а Кристин Лагард в своя реч предлага „Съюз на зелените капиталови пазари“⁸².

Връзката на „зелената“ икономика, „зелените“ финанси“, „зелените капиталови пазари“ е многостранна и многозначна. От една страна в отделните страни терминът „зелени“ има различни тълкувания и за обяснението му се използват различни подходи и финансови инструменти. Работната група за „зелено“ финансиране на G-20 дефинира „зелените“ финанси като „финансиране на инвестиции, които носят ползи за околната среда в по-широкия контекст на екологичното устойчиво развитие.“⁸³ Терминът „зелени“ финанси

⁸⁰ G20 Green Finance Study Group (2016), G20 Green Finance Synthesis Report); <http://g20.org/English/Documents/Current/201608/P020160815359441639994.pdf>

⁸¹ Конференция на тема: Съюз на капиталовите пазари - отключване на потенциала на Европа, Париж, 30.11.2021 <https://www.banque-france.fr/intervention/union-des-marches-de-capitaux-liberer-le-potentiel-de-leurope>

⁸² Lagarde (C.), « Towards a green capital markets union for Europe », discours, 6 mai 2021

⁸³ Пак там

обикновено се използва за обозначаване на по-широко явление от финансирането на климата, тъй като обхваща други проблеми и рискове за околната среда. От друга страна „зелените“ финанси обхващат широк набор от финансови институции и класове активи и включват както публично, така и частно финансиране.

По света се обръща все повече внимание на подобряването на способността на финансовата и банковата системи да мобилизират частен капитал за „зелени“ инвестиции, както и да управляват рисковете, свързани с изменението на климата. Това води до засилено международно сътрудничество в областта на „зелените“ финанси. Съществуват редица инициативи и асоциации на глобално и национално ниво, чиято цел е да насърчават развитието на политическия диалог, повишаване на осведомеността, проследяване на напредъка и разработване на норми и стандарти за „зелено“ финансиране.

Онова, което е приоритетно за осъществяване на практика на връзката „зелени“ инвестиции – „зелени“ финанси са използваните до момента инструменти и бъдещите инициативи в тази област.

Отговор на част от тези въпроси може да се потърси в използването на „зелените“ инструменти и резултатите от тяхното прилагане в икономиките на страните от ЕС. Един от тези инструменти, който е типичен представител на паричния пазар и който най-често се използва в практиката е именно „зеления“ кредит.

2. „Зелените“ кредити – модерен или необходим инструмент на „зелената“ икономика?

Терминът зелени (еко) кредити се отнася до кредитиране на екологични проекти и компании. Съществуват множество определения за „зелен“, „еко“ кредит. Би могло да се приеме, че „зелен“ заем е всеки вид заемен инструмент, който се предоставя единствено за финансиране или рефинансиране, изцяло или частично, на нови и/или съществуващи налични екологични проекти⁸⁴.

В зависимост от категорията на кредитополучателя, има два основни вида „зелени“ кредити:

- заеми за организации в стратегически сектори (изпълняващи стратегически национални задачи);

- заеми за други организации

В зависимост от механизма на кредитиране се разграничават:

- пряко (директно) „зелено“ кредитиране. То се извършва чрез предоставяне на средства от банките директно на компании, които кандидатстват с големи екологични проекти. Кредитните институции сами одобряват кредитите и следят за тяхното навременно погасяване.

- косвено „зелено“ кредитиране. Тук държавните средства първоначално се насочват към финансова компания, като националната банка за развитие, а след това към търговски банки, които финансират „зелени“ компании.

В зависимост от принадлежността на банковата институция „зелени“ кредити се отпускат от:

⁸⁴ Berrou R., Ciampoli N., Marini V. Defining green finance: Existing standards and main challenge. In: Migliorelli M., Dessertine P., eds. The rise of green finance in Europe: Opportunities and challenges for issuers, investors and marketplaces. Cham: Palgrave Macmillan; 2019, p.31–51.

- национални търговски банки, вкл. банки за развитие;
- международни банкови институции, вкл. от международни банки за развитие.

В зависимост от обекта на кредитиране Асоциацията на кредитния пазар (Loan Market Association) класифицира „зелените“ заеми в два основни типа⁸⁵:

- кредити за проекти и услуги, свързани с опазване на околната среда и намаляване на емисиите;
- кредити за развитие на стратегически индустрии.

Банките обаче често въвеждат допълнителни продукти и услуги, за да отговорят на специфичните нужди на своите клиенти. Така класификацията на „зелените“ кредити може да се разшири⁸⁶.

Табл.1. Класификация на „зелените“ заеми

Видове „зелени“ заеми по групи	Видове „зелени“ заеми по подгрупи
1. „Зелени“ заеми за кредитополучатели от определени отрасли	- „Зелени“ заеми в селското стопанство; - „Зелени“ заеми в горското стопанство; - „Зелени“ заеми за опазване на околната среда; - „Зелени“ заеми в промишлеността и енергетиката;
2. „Зелени заеми“ за проекти за опазване на природата, екологично възстановяване и предотвратяване на стихийни бедствия	„Зелени заеми“ за подпомагане възстановяването след: - стихийни природни бедствия, земетресения, наводнения, пожари; - екологични катастрофи; - опазване на околната среда
3. „Зелени заеми“ по проекти за рециклиране на ресурси	„Зелени заеми“ за проекти по: - рециклиране на ресурси; - т.нар. кръгова икономика
4. „Зелени заеми“ за проекти за изхвърляне на отпадъци и намаляване и предотвратяване на замърсяването	„Зелени заеми“ за проекти, свързани с: - предотвратяване на замърсяването; - разделно събиране и изхвърляне на отпадъци
5. „Зелени заеми“ за проекти за възобновяема и чиста енергия	„Зелени заеми“ за проекти за: слънчева енергия; вятърни проекти; производство на електроенергия от биомаса; хидроенергийни проекти;

⁸⁵http://www.lma.eu.com/application/files/8415/2162/5092/LMA_Green_Loan_Principles_Bookletpdf.pdf

⁸⁶ Адаптирано по: Мирошниченко О. С., Мостовая Н.А. «Зеленый» кредит как инструмент «зеленого» финансирования. Финансы: теория и практика, т.23, №2, 2019, с.34

	интелигентни електрически мрежи; друго
6. „Зелени заеми“ за селско и градско водоснабдяване	„Зелени заеми“ за инженерни проекти за: - безопасност на питейната вода; - пестене на вода; - опазване на водите в градовете; - пречистване на водите; - реконструкция на водопроводи; - откриване на нови извори и прилежащи съоръжения
7. „Зелени заеми“ за енергоспестяващи зелени строителни проекти	„Зелени заеми“ за проекти по: саниране, трансформация на съществуващо строителство; зелено строителство, експлоатация и поддръжка на сгради и съоръжения
8. „Зелени заеми“ за проекти за зелен транспорт	„Зелени заеми“ за проекти по: железопътен транспорт; управление на водни пътища и за строителство и доставка на кораби; градски обществен „зелен“ транспорт; опазване на околната среда
9. „Зелени заеми“ за енергоспестяване и опазване на околната среда	„Зелени заеми“ за проекти по: енергоспестяващи услуги; услуги за опазване на околната среда; услуги на използване на циклични ресурси
10. „Зелени заеми“ за проекти, свързани с изменението в климата	„Зелени заеми“ за проекти по: изследване изменението на климата и постигане на екологична климатична устойчивост друго

За да предоставят „зелени“ заеми, банките могат да образуват и синдикати. Счита се, че „зеленото“ кредитиране от една страна ще подобри управлението на социалните и екологичните рискове в банката с цел оптимизиране на кредитните структури и въвеждане на иновативни банкови услуги, а от друга страна ще допринесе за трансформирането на модела на икономически растеж към устойчиво развитие. Разбира се за това са необходими конкретни изследвания, които някои банки вече извършват. Освен това „зелените“ заеми са важен инструмент за финансиране на климата. Тяхна разновидност е преобразуването на дълг към околна среда, т.е. страната кредитор и по-слабо развитата страна се съгласяват, че дългът на последната ще бъде отписан в замяна на предоставяне на финансиране за екологични проекти и фондове с цел защита на биоразнообразието.

За да се регулират и гарантират надеждността на тези кредитни взаимоотношения, „зелените“ заеми трябва да са в съответствие с четири основни принципа⁸⁷: използване на приходите; оценка и подбор на проекти; управление на приходите; отчетност.

„Зелените“ кредити засягат всички участници в кредитния процес - банките, кредитополучателите, регулаторните органи. Банките в ЕС от 2022 г. задължително публикуват нов ключов показател – съотношение на „зелените“ активи. Така „банковият регулатор иска финансовите институции да дават по-достоверна и надеждна информация за техните експозиции, свързани с климатичните промени, и как влияят на активите им. Новият показател оценява доколко банковите активи са екологично устойчиви. Съотношението измерва стойността на благосклонните към климата заеми, аванси и дългови ценни книжа, съотнесени към общите активи. Освен показателят „съотношение на зелени активи“ банките трябва да публикуват и три други показателя, които показват степента, до която таксите от консултантски услуги, основни търговски операции и задбалансови експозиции се извличат от благоприятни за климата дейности⁸⁸.

У нас чрез „зелен“ кредит на пазара може да се финансира:

- покупка на електрически или хибриден автомобил;
- производство на зелена енергия чрез биомаса, слънчеви панели или други възобновяеми източници;
- покупка на ново, енергоспестяващо оборудване;
- обновяване на неефективни машини и съоръжения с такива, които подпомагат опазването на околната среда;
- всякакви други проекти, свързани с поддържане или подобряване на околната среда.

Първите специализирани кредитни продукти на банките, свързани с целите на „зелената“ сделка, се появиха на нашия пазар още през 2020 г, а днес почти всяка банка у нас има поне по два такива продукта. Стимулите за това са няколко, като „от една страна стои натиска на енергийните цени, които принуждават и граждани и фирми да правят инвестиции, за да намалят разходите си за ток, отопление и вода, от друга страна са настоящите и бъдещи европейски програми, позволяващи получаването на грантове и гаранции за подобни енергоспестяващи и екологични проекти, и от трета са очакваните регулации спрямо банките, които да увеличат степента на риска и от там цената за кредитиране на всички фирми, проекти и инициативи, които не допринасят за подобряване на екосредата и за намаляване на въглеродните емисии. С други думи, да си „еко“ става финансово и икономически изгодно както за гражданите и фирмите, така и за техните кредитори - в случая банките⁸⁹.

Ето и някои от предложенията на родните банки за кредитиране на „зелени“ инициативи. Те са преди всичко за институционални клиенти.

⁸⁷ Loan Market Association. Green Loan Principles (2018) <https://www.lma.eu.com/news-publications/press-releases?id=146>

⁸⁸ Вж. подп <https://www.investor.bg/a/334-evropa/322954-bankite-v-es-shte-otchitat-zelenite-si-aktivi-ot-2022-g>

⁸⁹<https://money.bg/credits/zelenoto-kreditirane-prevklyuchi-na-po-visoka-skorost-v-balgariya.html>

„Обединена българска банка“ предлага кредит до 2 млн. лв. за изграждане на фотоволтаична централа с мощност до 2 MW за собствените нужди на малки и средни предприятия, корпоративни клиенти и земеделски производители.

„Банка ДСК“ и Банка ОТП участват в синдикирана сделка за финансиране на вятърен парк в Каварна на стойност 27 600 000 евро. Финансираният вятърен парк е петият по големина от този тип в България и се състои от два обекта – в Шабла и Камен бряг, а произвеждания енергийния еквивалент на консумацията е равен на този на почти 30 000 домакинства.

„Уникредит Булбанк“ предлага инвестиционен кредит за изграждане на фотоволтаична централа за производство на електроенергия за собствените нужди на предприятието. Той е подходящ за производствени компании или бизнеси със значителна консумация на електроенергия, регистрирани в България, които търсят оптимизиране на разходите си. За 2022 г. банката е финансирала „зелени“ проекти за почти 5 милиарда евро.⁹⁰. Независимо от внушителната сума мениджърите на кредитната институция отчитат, че интересът към „зелени“ инвестиции от индивидуалните клиенти и минимален и „за да направим този преход наистина мащабен, е необходим интегриран подход между всички институции - държава, политики, регионални банки, търговски банки и бизнеси, които да вървят в една посока“⁹¹.

„Първа инвестиционна банка“ вече предлага на своите бизнес клиенти три нови кредитни продукта – „Зелен транспорт“, „Зелена енергия – свободен пазар“ и „Зелена енергия – собствено потребление“. Те са предназначени за микропредприятия, малки и средни фирми и корпоративни клиенти. Особеност е сезонният погасителен план, съобразен с производството на електроенергия, а лихвите и комисионите са по-ниски от пазарните.

ПроКредит Банк предлага финансиране на фотоволтаични централи, срок на кредита 7 години, гратисен период 4 месеца, сума на кредита до 1 милион евро и 100% финансиране със заемни средства.

Това е малка част от примерите, които могат да се посочат, тъй като повече от половината от търговските банки у нас предлагат на корпоративни клиенти два основни вида „зелени“ кредити – за закупуване и монтиране на възобновяеми енергоизточници и за придобиване на „еко“ хибридни и електроавтомобили. Постепенно се разширява обхвата на обектите на „зелено“ кредитиране. За съжаление няма официална статистика, която да следи обхвата на това кредитиране, но по данни от практиката то все още е много малко в сравнение с обема на предоставяни корпоративни кредити и варира средно около 1-3% от всички отпуснати кредити. Би следвало фокусът на „зеленото“ кредитиране да обхваща малките и средни предприятия, които са гръбнакът на икономиката и то не само за фотоволтаични системи, а също за енергоспестяващи производства, ефективни сгради, биоорганично земеделие. Банкерите полагат усилия да обясняват и промотират своите продукти, но срещат и много административни и законодателни пречки.

От друга страна е видно е, че сегментът на индивидуалната банкова клиентела е оставен на заден план, а възможностите, които имат банките в това отношение са големи. Могат да се предложат самостоятелни или свързани пакети от кредитни услуги както при

⁹⁰https://www.capital.bg/biznes/finansii/2023/07/31/4506046_prez_2022_sme_finansirali_zeleni_proekti_za_49_mlrd/

⁹¹ Пак там

жилищните кредити, така и при тези за реновиране, ремонт, покупка на различни енергоспестяващи инсталации и т.н. Има примери на внедрени „зелени“ проекти в областта на възобновяемите енергийни източници за собствени нужди, но те са единични случаи.

Заклучение

От направения преглед стигаме до извода, че от една страна банките са подготвени за предлагане на „зелени“ кредити и имат готовност за тяхното отпускане, като спазват принципите на възвръщаемост, обезпеченост, лихвеност. От друга страна не се забелязва голям ентузиазъм от страна на кредитополучателите, тъй като те или не разбират изгодата от такава инвестиция, или срещат административни пречки и не искат да рискуват.

В този аспект определяме, че „зелените“ кредити на този етап са модерен инструмент, който се предлага за да се удовлетвори изискването за преминаване към „зелен“ преход, но на практика няма почти никакво значение за икономиката и тези кредити са нищожна част от кредитния портфейл на банките у нас.

Ползвана литература

1. Berrou R., Ciampoli N., Marini V. Defining green finance: Existing standards and main challenge. In: Migliorelli M., Dessertine P., eds. The rise of green finance in Europe: Opportunities and challenges for issuers, investors and marketplaces. Cham: Palgrave Macmillan; 2019, p.31–51.
2. Communication de la Commission au Parlement européen, au Conseil, au Comité économique et social européen et au Comité des régions: „Accroître les ambitions de l'Europe en matière de climat pour 2030”, COM(2020) 562 final.
3. G20 Green Finance Study Group (2016), G20 Green Finance Synthesis Report); <http://g20.org/English/Documents/Current/201608/P020160815359441639994.pdf>
4. Lagarde (C.), „Towards a green capital markets union for Europe”, discours, 6 mai 2021
5. Loan Market Association. Green Loan Principles (2018) <https://www.lma.eu.com/news-publications/press-releases?id=146>
6. Мирошниченко О. С., Мостовая Н.А. „Зеленый” кредит как инструмент „зеленого” финансирования. Финансы: теория и практика, т.23, №2, 2019, с.34
7. <https://www.banque-france.fr/intervention/union-des-marches-de-capitaux-liberer-le-potentiel-de-leurope>
8. [http://www.lma.eu.com/application/files/8415/2162/5092/LMA Green Loan Principles Bookletpdf.pdf](http://www.lma.eu.com/application/files/8415/2162/5092/LMA_Green_Loan_Principles_Bookletpdf.pdf)
9. <https://www.investor.bg/a/334-evropa/322954-bankite-v-es-shte-otchitat-zelenite-si-aktivi-ot-2022-g>
10. <https://money.bg/credits/zelenoto-kreditirane-prevklyuchi-na-po-visoka-skorost-v-balgariya.html>
11. [https://www.capital.bg/biznes/finansii/2023/07/31/4506046 prez 2022 sme finansirali zeleni proekti za 49 mlrd/](https://www.capital.bg/biznes/finansii/2023/07/31/4506046_prez_2022_sme_finansirali_zeleni_proekti_za_49_mlrld/)

Acknowledgements: This publication was prepared under INVEST FOR EXCELLENCE IN REGIONAL SUSTAINABILITY (INVEST4EXCELLENCE) project. The project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant

agreement No 101035815. Responsibility for the information and views set out in this paper lies entirely with the authors.